

Lluís Arola i Ferrer

L NAIXEMENT DELS ESTUDIS D'ENOLOGIA A TARRAGONA

El 20 de novembre de 1985 vaig començar a exercir el càrrec de degà de la Facultat de Química de Tarragona de la Universitat de Barcelona. En aquell moment –ara també, però no és el cas de comentar-ho– pensava que la Facultat de Química de Tarragona s'havia d'especialitzar per aconseguir una personalitat pròpia entre el conjunt de centres que a Catalunya impartien títols de química. Una personalitat que li pogués donar rellevància en un context que començava a ser competitiu i que fes possible que els titulats de la Facultat adquirissin una formació que els donés un perfil diferencial i aplicable a les sortides professionals de què disposaven.

La Facultat tenia dues especialitats ben estructurades: química fonamental i química tècnica. Dins la química fonamental –una opció de formació generalista– hi havia també, de forma incipient i poc estructurada, una certa especialització cap a la bioquímica. Per la meua especialitat científica, la bioquímica, jo buscava fórmules que donessin als alumnes competències professionals que des del món de la química els apropiessin a la biologia i els donessin habilitats i coneixements per tenir més opcions professionals. No era el cas d'aprofundir en les competències vinculades a la indústria química de l'entorn, perquè tant des de la química tècnica com des de la química fonamental ja es treballava amb eficàcia; ni de buscar els perfils tradicionals associats al titulats en química, perquè ja estaven funcionant satisfactoriament a la Facultat. Jo podia aportar una altra opció, complementària, i me'n vaig preocupar com a degà de la Facultat.

Pensava en la biotecnologia, una especialitat científica vella i nova, que cada cop tenia més i més aplicacions industrials, la qual, a la Facultat de Tarragona, amb les especialitats d'uns i altres, es podia afrontar amb una certa facilitat i que a Catalunya

es trobava encara en un estat prou incipient com perquè nosaltres poguéssim ser competitius. La biotecnologia possibilitava dues opcions: una, centrada en la biotecnologia convencional, que en el nostre cas i donada la tradició de la zona, es podria enfocar cap al món de l'agricultura, i, una segona, centrada en les tecnologies del DNA recombinant, llavors en fase inicial de desplegament, amb moltes expectatives i poca competència.

A finals del 85 feia poc temps, just un parell d'anys, que estava en vigor la LRU, la llei d'universitats que va transformar en profunditat el sistema universitari espanyol. La LRU ofería la possibilitat que les universitats impartissin títols propis, és a dir, titulacions sense homologació estatal però certificades per les universitats i, per tant, amb el valor que el mercat professional els volgués donar. Això feia possible disposar d'un mecanisme que donés una sortida acadèmicament vàlida a les idees que llavors tenia i que volia aplicar, idees que lògicament havia compartit amb els meus companys i companyes de bioquímica i amb altres companys de la Facultat, especialment amb en Josep Guasch, professor de química analítica que llavors exercia el càrrec de vicepresident de la Divisió dels Centres Universitaris del Camp de Tarragona de la Universitat de Barcelona, és a dir, actuava com a responsable dels temes acadèmics i de professorat a Tarragona.

La idea que l'any 1986 estava sobre la taula era, doncs, elaborar una proposta per impartir un títol propi de biotecnologia a la Facultat de Química de Tarragona. Possiblement aquesta hauria estat la proposta, si no s'haguessin donat un seguit de circumstàncies que van fer que les coses es concretessin d'una forma prou diferent als propòsits inicials. Crec que hi van intervenir tres factors significatius. Un, l'opció científica que en Josep Guasch havia triat: especialitzar-se en anàlisi química dels vins. L'altre, més perso-

nal, un interès que m'havia portat a conèixer indirectament el funcionament dels estudis d'enologia a Bordeus i a comprendre que tot i l'importantíssim potencial vinícola de les nostres comarques només podríem tornar-nos competitiu si des de la universitat ens implicàvem en la formació dels enòlegs.

El tercer factor, i segurament el determinant per canviar l'opció inicial, va ser una visita que en Josep Guasch i jo vam fer a en Jaume Ciurana, llavors director de l'INCAVI. En Jaume Ciurana era tota una autoritat a Catalunya en el tema enològic i vam anar-lo a veure per explicar-li les nostres intencions i demanar-li el seu consell sobre com podíem encabir l'enologia en el nostre projecte de títol propi en biotecnologia. En Jaume Ciurana ens va rebre al seu despatx de Vilafranca i durant una bona estona vam estar exposant el nostre projecte i valorant-ne les possibilitats. Avui, fa mes de setze anys, i encara recordo l'entrevista perquè va ser extraordinàriament positiva per al nostre propòsit, ja que va defensar clarament i amb arguments contundents la necessitat del sector de poder comptar amb enòlegs formats amb estudis superiors especialitzats a Catalunya. Vam entendre que havíem de canviar l'orientació del projecte i centrar-lo decididament i sense embuts en la formació universitària d'enòlegs.

La decisió, després de l'entrevista, estava presa. Volíem posar en marxa un títol propi d'enologia a la Facultat de Química de Tarragona. Calia, abans de concretar-lo, la conformitat de les persones clau de la Universitat. En primer lloc, de l'Antoni González Senmartí, llavors president de la Divisió dels Centres Universitaris del Camp de Tarragona de la Universitat de Barcelona, el qual coneixia el projecte des del començament i ràpidament hi va donar la seva conformitat. En segon lloc, del rector de la Universitat de Barcelona, llavors en Josep Maria Bricall, que va entendre el projecte i se'l va fer seu des de l'inici, tot i que representava un repte considerable perquè era la primera experiència a Espanya d'un títol propi no acompanyat d'un títol oficial. En tercer lloc, precisament per tractar-se d'un títol propi, el president del Consell Social de la Universitat de Barcelona, llavors en Josep Maria Puig Salellas, notari barceloní que havia exercit la seva professió a Tarragona i que va donar tot el suport necessari al projecte que plantejàvem.

Amb la idea definida, calia concretar-la. Per això vam demanar un ajut a la Comissió Europea dins el programa Erasmus, per tal de preparar el pla d'estudis amb contactes amb les universitats franceses, ajut que se'ns va concedir i que ens va permetre visitar Montpeller i Bordeus. Primer, l'Antoni

González, en Josep Guasch i jo vam anar a Montpeller. Vam visitar madamme Suzanne Brun, la responsable dels estudis d'enologia de la Facultat de Farmàcia, la qual ens va atendre magníficament i ens va obrir els ulls al que havia de ser el nostre projecte. Ens va parlar de les directrius de l'Oficina Internacional de la Vinya i el Vi per a la formació d'enòlegs i de com ells feien les coses, ens va donar material i ens va facilitar la discussió i anàlisi del projecte amb monsieur Cabanis, el cap d'estudis, que ens va ajudar decididament a elaborar una proposta.

Un temps després vam visitar Bordeus. Allí ens va rebre el director del centre, Pascal Ribéreau-Gayon, un dels prohoms de l'enologia francesa, el qual, juntament amb del Dr. Glories, cap d'estudis en aquell moment, va ajudar-nos definitivament a concretar la proposta. Especialment perquè ens van fer entendre un fet transcendent per al que havia de ser la proposta final: la importància que els estudis d'enologia tinguessin personalitat per ells mateixos, que no estiguessin inserits en cap altre centre ni estructura universitària, perquè havien d'adquirir

rellevància i personalitat i, especialment, perquè entenien que era fonamental el contacte estret amb el sector productiu, la qual cosa es podia fer molt millor des d'una estructura universitària singular. Altrament, els professors Ribéreau-Gayon i Glories ens van ajudar a comprendre un fet que després s'ha mostrat realment significatiu; segons ells, calia que plantegéssim un projecte docent realment universitari, és a dir, que estigués íntimament lligat amb al generació de coneixement, i per això havíem de definir des de l'inici una activitat investigadora amb cara i ulls.

Després de Bordeus la idea ja tenia tots els elements per configurar un projecte, que seria el definitiu. Calia definir un títol propi d'enologia, inserit en un centre universitari singular i en un context d'activitat investigadora i de transferència consistents. La idea del centre singular va ser la més difícil de tirar endavant perquè el rector Bricall hi va posar força inconvenients, ja que ell veia el títol com una mena de títol motxilla penjat del títol de química, és a dir, com una especialitat dins la química més que no pas com un títol independent amb personalitat pròpia. Finalment, però, es va deixar convèncer i va acceptar el nostre plantejament.

Tot aquest projecte tenia una clara limitació: havia de ser econòmicament sostenible. Per això necessitàvem la complicitat del govern de Catalunya, perquè volgués incloure la proposta en la programació universitària de Catalunya i perquè, tot i no tractar-se d'un títol homologat, l'hi considerés. Era una situació nova, no prevista en el sistema, ja que era el primer títol propi que es plantejava des d'una universitat catalana, i espanyola, i que es feia realment com un títol universitari alternatiu. En l'administració de la Generalitat vam trobar dos aliats. Un, el director general d'universitats el Dr. Abel Mariné, catedràtic de bromatologia que havia treballat en l'estudi dels vins i que coneixia bé la situació dels estudis d'enologia a França, el nostre referent. El professor Mariné va resultar un ajut inestimable perquè va entendre i compartir el projecte des del primer dia i va posar totes les facilitats perquè pogués ser una realitat. L'altre aliat, clar, va ser el conseller d'Ensenyament, Josep Laporte, el qual va fer possible la decisió de la Generalitat d'autoritzar i subvencionar la creació d'un centre universitari a Tarragona especialitzat en la formació universitària d'enòlegs.

La decisió no va ser senzilla, perquè a més de la dificultat d'inserir al sistema universitari un centre singular com el que proposàvem, va sorgir una polèmica important per la ubicació física del centre, ja que els principals productors de vins i caves del país, ubicats en aquell moment al Penedès,

en conèixer la proposta que es formulava des de Tarragona, van entendre, defensar i argumentar que el nou centre s'havia d'ubicar a Vilafranca del Penedès. Nosaltres vam defensar que la iniciativa havia sorgit de Tarragona, que ens calia una proposta d'aquesta mena per donar personalitat i rellevància als centres universitaris de Tarragona –argument ben compartit pel rector Bricall i el president Puig Salellas– i que un centre universitari calia que estigués envoltat d'una estructura universitària més àmplia, que no es podia fer en un context no universitari com era Vilafranca, argument que va convèncer finalment la Generalitat.

La decisió de no ubicar el centre a Vilafranca va tenir conseqüències rellevants durant força temps perquè la majoria dels productors importants del sector van tancar les portes al nostre projecte, tot i les bones arts del president Puig Salellas, que va organitzar un patronat del Centre amb personalitats rellevants del sector perquè el tutelés i li donés cobertura. Aquest patronat va funcionar en un primer moment però en mostrar-se poc operant va deixar de funcionar ràpidament. Val a dir que alguns vinaters significatius del sector, especialment Miguel Torres i Jaume Gramona, ens van donar un ajut important i continuat que ha estat determinant pel que després va ser l'Escola d'Enologia de Tarragona.

Result el pla d'estudis, l'estructura acadèmica i la relació amb el sector professional, calia encara solucionar dues qüestions importants: les instal·lacions per a la docència i, especialment, el professorat.

En la qüestió potser més rellevant per dur a bon terme el nostre projecte, el professorat, vam optar per una triple via: en primer lloc, alguns dels professors de la Facultat de Química vam prendre la decisió de canviar de centre i, en alguns casos, d'especialitat científica. En segon lloc, vam incorporar persones com la Montse Nadal que eren professors a la formació professional enològica. En tercer lloc, calia formar professors perquè en el futur poguessin liderar els aspectes més aplicats i en aquest context va ser clau l'opció que van prendre en Fernando Zamora, que va acceptar de fer el seu postdoctorat a Bordeus per especialitzar-se en enologia, i, en Francesc López Bonillo, que va fer el seu postdoctorat a Tolosa per especialitzar-se en tecnologia dels aliments. Després han estat altres els que s'han incorporat i especialitzat, però sempre les primeres passes són determinants en un projecte i l'opció dels professors pioners va ser, com deia, clau per al projecte futur.

A més de les persones calia dotar-nos d'instal·lacions i equipament adequat per a la docència. Aquí vam trobar un altre aliat

important en tota aquesta gènesi del projecte, l'alcalde de Tarragona, el socialista Josep Maria Recasens, el primer alcalde democràtic després de molts anys, una persona que en general no compartia massa els projectes universitaris però que en el cas del d'enologia s'hi va mostrar clarament favorable i hi va voler trobar solucions. Així, en primer lloc, va cedir l'antic convent de les monges clarisses a l'avinguda Ramón y Cajal, un edifici en força mal estat però amb espai suficient i amb una estructura adequada per al projecte. Com que calia un temps per restaurar l'edifici, es va decidir de començar les classes a les aules i laboratoris de la Facultat de Química, ja que el primer curs podia impartir-s'hi sense més problemes que els d'organització dels horaris.

Així, resolt el pla d'estudis i disposant del professorat i de les instal·lacions provisionals, era possible començar el funcionament dels estudis universitaris d'enologia. El 4 de juliol de 1988 la Junta de Govern de la Universitat de Barcelona va prendre l'acord de creació del títol propi de graduat en enologia i, uns dies després, l'1 d'agost de 1988 la Generalitat de Catalunya va publicar el decret de creació de l'Escola d'Enologia de Tarragona, la primera escola universitària que a l'Estat espanyol estava dedicada a la formació d'enòlegs.

Aquests acords van permetre que l'octubre de 1988 s'iniciessin les classes del primer curs amb els 40 alumnes que s'havien matriculat i els professors que havíem fet nostre el projecte. Tot seguit es van escollir els òrgans de govern del centre; el director, que vaig ser jo; el cap d'estudis, en Josep Anton Ferré, i la primer junta d'escola com a òrgan col·legiat.

De forma simbòlica, la primera lliçó inaugural la va impartir el director de l'Escola d'Enologia de Bordeus, el professor Pascal Ribéreau-Gayon. Era el 20 de novembre de 1988, data que després ha servit de moment simbòlic d'inici de les activitats.

Les classes havien començat però calia buscar solucions urgents a la continuïtat de les activitats perquè estàvem en instal·lacions provisionals i insuficients. D'una banda, la Universitat de Barcelona va encarregar el projecte de restauració de l'edifici als arquitectes Paloma Bardají i Carles Teixidor, els quals van fer una molt bona feina de restauració i d'adequació a les necessitats formatives. Les obres van finalitzar un parell d'anys després i el 20 de novembre de 1990 es van inaugurar unes magnífiques instal·lacions de pràcticament 2.000 m² de superfície, ben equipades per a la docència i la recerca.

En paral·lel ens calia –i això era una novetat respecte del model francès, però ens va semblar important per al projecte– dis-

posar d'un camp experimental i d'un celler docent, on els alumnes poguessin practicar sota la directa acció del professorat. També en això vam obtenir l'ajut de l'Ajuntament de Tarragona, que va cedir una finca en desús al terme municipal de Constantí, que als anys seixanta havia estat un celler. Primer es van plantar els ceps que havien de configurar les 7 hectàrees del camp experimental de l'Escola d'Enologia. Després va caldre enderrocar l'edifici existent, construït sobre una antiga explotació agrària de l'època romana, ja que presentava patologies constructives, i es va edificar un nou celler experimental, construït pels mateixos arquitectes que havien remodelat l'edifici de les clarisses. El 20 de novembre de 1994 es van inaugurar els 786 m² del celler docent i experimental de l'Escola, acabant així la fase de posada en marxa dels estudis d'enologia a Tarragona.

Amb nou anys, entre el 1985 i el 1994, havíem aconseguit materialitzar un projecte, ideat en principi per ampliar l'activitat de la Facultat de Química de Tarragona, però que es va convertir en la primera Escola Universitària d'Enologia de l'Estat espanyol i que va acabar sent una autèntica revolució en el món enològic català i espanyol, perquè amb el temps s'ha demostrat que amb la formació d'especialistes universitaris l'enologia ha aconseguit situar-se entre els primers llocs de referència mundial.

Amb aquestes línies he volgut fer memòria de l'inici de l'enologia a Tarragona. Després han passat moltes altres coses, com l'homologació del títol, la conversió en Facultat, el reconeixement de la professió d'enòleg i d'altres també prou significatives, però això és ja un segon capítol de la història que caldrà explicar en una altra ocasió.

Lluís Arola i Ferrer

